

O GLACIAR DE PIORNEDO

Ao longo do derradeiro episodio de arrefriamento climático do Plistoceno Superior (hai entre 80.000-18.000 anos) tivo lugar a formación dun extenso glaciar no val de Piornedo, que acadou os 6 km. de lonxitude e case os 200 m. de espesor. Esta gran masa de xeo estendeuse no momento de maior empuxe dende un gran anfiteatro delimitado polos cordais que unen os picos de Lanza, Mustallar e Penalonga ata as inmediacións da Ponte de Bous, augas abaixo de Piornedo. A lingua principal recibía aportes pola súa beira esquerda doutras dúas máis pequenas orixinadas nos circos de A Formela e Agulleiro. A fusión deste sistema glaciar verificouse en diferentes etapas, nas que houbo retrocesos da lingua glaciar e pequenos reavances, e deixou ao descuberto unha grande cantidade de depósitos morrénicos dos que, os situados entre as pontes de Agulleiro e Bous e nas proximidades da Fonte de María González son dos mellor conservados de Galicia. Tamén chaman a atención os umbrais rochosos fortemente pulimentados das Lastras dos Requeixos, as rochas aborregadas do entorno da Mallada de Piornedo e os circos glaciares situados aos pés dos picos do Agulleiro, de Lanza e Mustallar. Nestes últimos lugares deberon persistir pequenas masas de xeo ou neveiros ata o inicio do Holoceno (hai uns 10.000 anos).

Extensión da ruta: 2.7 Km. aprox.

Duración: 1 hora

Dificultade: media-baixa

Sinais : Ruta circular: cor vermello

Sendeiros alternativos na ruta: cor marelo

Prolongacións da ruta: cor verde

O CONTORNO

PIORNEDO

Piornedo é unha pequena aldea luguesa, limítrofe con León, situada a uns 1200 m. de altitude na falda do mustallar, na serra dos Ancares.

Nas 20 casas que a compoñen quedamos unha trintena de habitantes dos 200 que había a primeiros do século XX. Segundo un dito antigo que menciona a todos os pobos da rodeada aos de Piornedo correspóndenos o alcume de lanudos.

A característica distintiva de Piornedo é a de ter probablemente o meirande conxunto conservado de pallozas de Europa.

As pallozas son construcións circulares ou ovaladas con pequenos muros de pedra e amplas cubertas cónicas de palla de centeo; de tipoloxía castrexa, pola súa forma e materiais poderían ser a evolución das vivendas prerromanas. Adáptanse ás necesidades climatolóxicas: quentes no inverno e frescas no verán, ademais de estar distribuídas de forma intelixente e axustada ás necesidades da familia.

Foron as nosas vivendas ata fai ben pouco cando, coa estrada e coa televisión, chegaron novos materiais de construción, novas tendencias, algúns adiantos...e moitas necesidades.

Subvenciona: **AGADER**

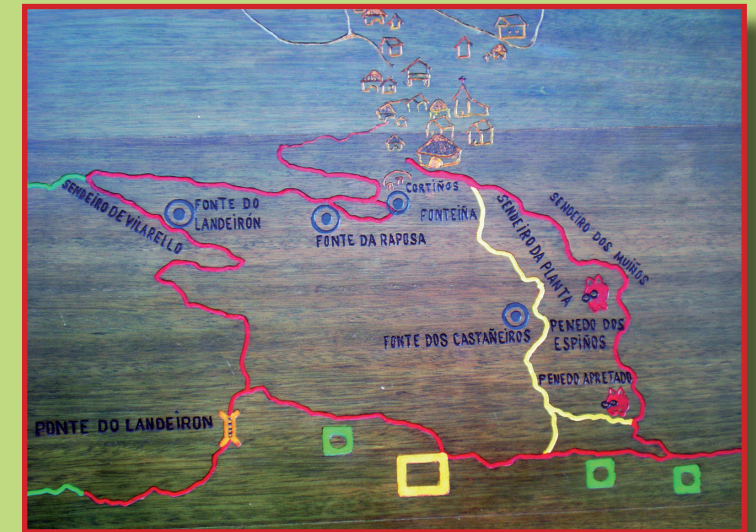
Colaboran: **CDR Ancares**

Manuel A. Rodríguez Guitián

Fotografía e textos: **Lola López e Isolina Rodríguez**

TRALO SESTO

RUTA CIRCULAR

PIORNEDO DE ANCARES

ASOCIACIÓN CULTURAL O TEIXEIRO

DESCRIPCIÓN DA RUTA

Ruta etnográfica circular polo val glaciar de Tralo Sesto. Recomendamos seguir as frechas de cor vermello.

Saímos de Pionedo, cara ó leste, por riba da casa do ancho ou por debaixo do museo e vamos ata o panel de inicio que está no Penedo de Tralo Sesto; botámoslle un vistazo e imos baixando cara á esquerda, en seguida deixamos á dereita o sendeiro da planta (cor amarelo). A senda vaise facendo máis estreita ao pasar polo medio dos penedos.

Seguindo as frechas apartámonos do sendeiro cara a dereita para ver o *Penedo dos Espiños* e o *Mirador dos Espiños*, desde onde temos unha boa vista do val e un panel informativo sobre o glaciar de Piornedo. Despois continuamos polo sendeiro entre formacións rochosas interesantes ata chegar ao *Penedo Apretado* (pasaban as vacas por el e tiveron que encher con pedras no fondo para que non entalaran).

Seguimos baixando e deixamos á esquerda o sendeiro que vai cara a *Agulleiro*, a *Veiga Cimeira*... As primeiras ruínas que vemos son as do *muín novo*; río arriba hai outros dous, recomendamos deixar o sendeiro e acercarse uns 100 m. ata estes restos para ver as *lastras* e, o que teña tempo e se atreva ca auga fría, darse un chapuzón. Voltamos ó sendeiro e seguimos atopando muíños (*o de Poleo* e *o Fundeiro*). Despois de admirar estes restos da nosa historia volveremos a buscar o sendeiro, que vai paralelo ao río pero un pouquiño máis arriba.

Máis adiante o noso camiño xúntase co sendeiro da planta e podemos admirar a presa desde arriba. Baixamos da presa e continuamos andando cara a unhas rochas; cando pensamos que o sendeiro se acaba contra unha rocha, descubrimos un pasadizo secreto... (din que as vacas do Sesto pasaban por debaixo desta pedra).

Continuamos un pouco máis polo val ata que o sendeiro se xunta co que vai a Vilarello; podemos admirar a *ponte do landeirón*, de madeira, e achegarnos, se temos tempo, polo sendeiro de Vilarello ata unha curva sinalizada porque hai outras lastras no río nas que se está moi ben ao sol e merece a pena botarlles unha mirada.

Xa só nos queda emprender a subida; a senda vai dando voltas para facela mais liviá, polo medio da subida atopamos a *fonte do Landeirón* e cerca do pico o sendeiro que vai ó Penedo (un paseo agradable entre carballos); despois veremos a carón do sendeiro a *Fonte da Raposa*, a *Fonteña*, algúns *curtiños* que aínda se utilizan e o forno.

Para alongar a ruta: (seguindo as indicacións de cor verde)

- Continuar polo sendeiro ata Vilarello. Aprox. 3 kms.
- Continuar ata Veiga Cimeira e volver polo camiño de agulleiro (aprox. 1 km.).
- Tamén se pode continuar cara a *Agulleiro* ou cara a *Solá* e baixar polo *camín da Braña* (só para os que coñezan a zona pois os sendeiros están bastante abandonados).

INTRODUCCIÓN: TRALO SESTO

Tralo Sesto é un dos sitios que máis ten que contar da vida de Piornedo porque está cerquiña do “pueblo”, sempre fai calor e estase agosto. No inverno a neve paraba pouco e era o primeiro sitio ó que se sacaba a facenda, para que beberan e comeran uns ramallos. Era tamén onde se ía lavar a roupa (na Fonteña ou na Fonte do Penedo Apretado), onde se lavaban as tripas (na fonte do Landeirón) e onde se ía á leña, sobre todo ás puxas para acender o lume. Cando eramos nenos sempre xogabamos a subir e brincar polas pedras, baixabamos ata as lastras dos riu, subíamos polo Penedo, andabamos á paraza de Sanguine para vender e no tempo das amoras facíamos “guisados” na pedra da fonte da Raposa e lambiamos o zume por turnos directamente da pedra...

Máis tarde, cando xa non se moía nin funcionaba a planta, deixou de haber cabras e as vacas tiñan moito monte para elas soas... ,abandonamos Tralo Sesto. Encheuse de maleza, os sendeiros perdéronse, os muíños e a Planta non se vían e só íamos a Tralo Sesto tirar o lixo.

Esperamos que a recuperación desta ruta sexa o inicio da recuperación do monte, para o disfrute de todos, e poder algún día ver restaurado algún dos muíños e mesmo a planta da luz, que ben se podería usar para o alumado público de Piornedo do que, anque pareza mentira aínda carecemos...

ETNOGRAFÍA E HISTORIA NA RUTA

Os muíños

Os muíños de tralo Sesto son de uso bastante antigo. O Catastro do Marqués da Ensenada en 1752 no capítulo de “respuestas generales” contabiliza na Parroquia de Donís “20 casas de molino... tres al sitio de Borneyro, muelen la mitad del año, regulan el producto de cada uno de ellos en 9 ferrados de centeno y pertenecen al vecindario del lugar de Piornedo” (Hai que explicar que os prados que se atopan mais abaixo ó largo do río son os que hoxe chamamos de Alburneiro).

Ata os anos 30 aínda se utilizaban: baixábase moer un fardelado de gra ó lombo para cocer ou baixábase cunha cabalería moer algo mais para a facenda. Eran muíños pequenos, non peneiraban e deixáronse de usar cando empezou a moer a Aceña das Pontes.

A cuberta era de palla e recollían a auga para varios deles mediante unha única canalización.

Hai un total de cinco muíños. O Fundeiro é de Marelo e da Casoa, o seguinte de Poleo (conservou palla no teito ata 1945), o Muín Novo de Mourazo, Sesto, Regueira e Casanova, e o Cimeiro de Ancho, Marques e Chis.

A Planta da luz

Nos anos 40 construíuse unha micentral hidroeléctrica que abasteceu o lugar de Piornedo ata mediados dos 60. Nada máis gráfico para falar desta obra social que o documento asinado polos veciños que di: “En el lugar de Piornedo, a primeros de setiembre de 1945 reunidos, en el lugar escuela... ,con el solo objeto de ver si pueden conseguir la construcción de una centralita eléctrica para dar luz a este lugar, ya que tan necesitado se encuentra, y no habiendo posibilidades de adquirirla por otro medio sino por el esfuerzo personal y propio... , y reconocido que es esto por todos acuerdan la necesidad de construir la centralita, con el objeto de dar luz solamente a los vecinos de dicho lugar”.

Esta maneira e coas achegas monetarias e a man de obra dos veciños construíuse a que chamamos planta da luz. O reparto da aportación e dos beneficios fíxose en función das necesidades establecidas por cada un dos veciños, do xeito seguinte: Marelo, Pedrete, Coxo, Poleo, Marques, Sesto, Chis e Mourazo tiñan dereito a “150 bujias” (6 bombillas) e Robledo, Casanova, Ancho, Casoa, Perdígón, Coro e Eudosa da Regueira á metade (3 bombillas).

O máis difícil da planta non foi facela senón mantela: primeiro colleuna Manuel de Poleo con Francisco de Mourazo primeiro e con Jesús de Perdígón despois, aguantaron pouco tempo. Logo colleuna Pedro de Marqués, encargábase das avarías e cobraba un tanto por atendela, acendía a luz e apagábase dende a súa aira (instalara un cable desde a planta e cunha manivela abría e pechaba a comporta). Era un fenómeno: chegou a inventar un sistema de limitadores con bombillas que se acendían no exterior das casas cando alguén gastaba de máis, nunca funcionou moi ben. José acabou marchando para Veiga e despois fixeron un trato con José María do Coro: tiña que dar luz gratis varios anos e despois a planta quedaba para el e debían pagarlle polo que consumiran. Cumpriu co trato ata que a planta pasou a ser del e despois deixouna.

Foi así como dende o ano 1965 aproximadamente deixou de haber luz e houbo que agardar 8 ou 9 anos polo tendido de Fenosa.

Os Curtiños

Fixeron varios “curtiños” aproveitando a morea de penas que había na zona porque é un sitio cálido e soleado, ideal para as abellas. Algúns curtiños aínda se utilizan como é o caso do de Marelo situado encima da Fonteña.

As lastras do riu

Estas grandes rochas están desgastadas polo paso da auga durante miles de anos. As mais interesantes atópanse ao pé do Muín cimeiro e no sendeiro de Vilarello. Perfectas para relaxarse ao son da auga.

